

KÖZLEMÉNYEK

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁG ELŐRESZÁMÍTÁSA 2021-IG¹

HABLICSEK LÁSZLÓ

Bevezetés

A Kárpát-medencei magyarok számának meghatározása, demográfiai jellemzőinek alakulása, a jövőre vonatkozó előrebecslések és scenáriók nem csupán a népességkutatókat foglalkoztatják, hanem jóval szélesebb körű érdeklődésre tarthatnak számot. A népszámlálások számadatai hosszabb ideje csökkenést jeleznek, a magyarság száma, az egyes országokon belüli aránya csökken. Az 1990-et követő népszámlálásokban Magyarországon és a határos 7 országban összesen 12,9 millió fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek. Az új évezredben lefolytatott népszámlálások alkalmával ez a szám már csak 12,4 millió fő.

A népesség számának változását a demográfiai komponensek okozzák. Egy év leforgása alatt a népességszámot a születésszám, a halálozások, a ki- és bevándorlások befolyásolják. A nemzetiségi népességeknél nem szabad elfeledkeznünk az identitásváltásról (nemzetiségi váltás, etnikai váltás, asszimiláció), vagyis arról a körülményről, hogy a személyek megváltoztathatják álláspontjukat arról, melyik nemzetiséghez tartoznak. Lehetnek olyanok, akik korábban magyarnak vallották magukat, és újabban más nemzetiségbe tartozónak mondják, de lehet fordítva is.

A népesség száma mellett az életkor szerinti létszám adatok jelentik a legfontosabb demográfiai jellemzőt egy népesség, így a Kárpát-medencei magyarság jövőjének szempontjából. A korösszetétel ugyanis igen hosszú távú adottság, amely szigorúan meghatározott mechanizmus szerint változik, és befolyásol minden népmozgalmi eseményszámot is. Azokban a népességekben, ahol a korösszetétel idős, kevesebben születnek és többen halnak meg, mint azokban a népességekben, ahol a korösszetétel fiatalabb – az egyének ugyanolyan gyermekvállalási hajlandósága és elhalálozási esélyei mellett.

¹ A tanulmány rövidített változata a szerző által írt fejezetnek „A Kárpát-medencei magyarság demográfiai helyzete és előreszámítása, 1991–2021 (Szerzők: *Hablicsek László, Tóth Pál Péter, Veres Valér*), KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Kutatási Jelentései, 78. sz. (megjelenés alatt) c. kötetben. A kötet a Határon Túli Magyarok Hivatala és a Népeségtudományi Kutatóintézet közötti együttműködés keretében jött létre, mely a Kárpát-medencében élő magyarság országokénti és demográfiai részletességgel történő előrebecslését célozta.

A kutatás első számú célja, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján – kiegészítve a szükséges/lehetséges többletinformációkkal, becsléseket is alkalmazva – nemzetközileg összehasonlítható mutatószámrendszerrel jellemezze a Kárpát-medencei magyarság etnodemográfiai helyzetét az 1990-es években.

A kutatás második célkitűzése a magyarság létszámának, nemek és életkor szerinti összetételének előreszámítása 2021-ig Magyarországon és a környező országokban több, a kutatás során meghatározandó feltételezésekkel működő előreszámítási változatokban. Az elvégzendő kutatás fontos feladata olyan kiegyensúlyozott feltételrendszerű forgatókönyvek kidolgozása, amelyek a magyarság létszámfogyásának távlati megállását eredményezik.

A szerző, mint a kutatás vezetője, ezúton fejezi ki köszönetét a Határon Túli Magyarok Hivatala anyagi támogatásáért, a hivatal munkatársainak (*Misovetz Ferenc, Király András, Görömbei Sára*) a folyamatos együttműködésért. A kutatásban részt vett *Tóth Pál Péter* és *Veres Valér*, közreműködött *Antal Erika* és *Ján Mészáros*.

Az alapidemográfiai jellemzők ilyen számbavételének fontosságát nem győzzük hangsúlyozni. Ez a számbavétel nemcsak statisztikai szempontból érdekes. Hozzájárul ahhoz is, hogy sem a politika, sem pedig a véleményformáló értelmiség ne támasszon irreális elvárásokat a magyarok számát illetően sem a fogyás, sem az esetleges növekedés szempontjából. A növekvő népesség kora lassan véget ér Európában, helyét fokozatosan átveszi a stagnálás, helyenként a csökkenés is. Tehát a létszám-problematika általános jelleggel jelen van Európában, nem csupán a kisebbségeket érinti. A legtöbb európai ország természetes szaporulata csökkenő tendenciát mutat.

Viszont az is igaz, hogy a népességszám csökkenését Európában gyakran kiegyensúlyozza a bevándorlás. Az Európai Uniónak az újabb bővítés előtti 15 tagországa az utóbbi 40 évben 15 millióval több bevándorlót fogadott, mint ahányan az országokból elvándoroltak. Az is megfigyelhető, hogy a természetes szaporodás halványulásával növekszik a bevándorlás, bár a tényezők ilyen alakulása természetesen nem feltétlenül áll ok-okozati kapcsolatban. Mindenesetre az látszik, hogy Európában ma még fontos a létszám, illetve a létszám megőrzése.

A létszámmegőrzés fontossága kapcsolatban van a korösszetétellel is. Az idősödő népesség tulajdonsága ugyanis, hogy hovatovább egyetlen korcsoport, a nyugdíjas korosztály létszáma nő. Európa nyugati felében a második világháborút követő időszakban született baby-boom korosztályok idős korba lépésével olyan helyzet áll elő, amikortól már nemcsak a fiatalok, hanem az aktív korúak száma is csökkenni fog. Ez viszont alapjaiban kérdőjelezheti meg a kialakult jóléti berendezkedéseket. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a népesség létszámának megőrzése a túlzott elöregedés elleni fellépés egyik közérthető, általános és hatékony eszköze.

Mindezek érvényesek a Kárpát-medencei magyarságra is. Amennyiben az európai trendeket és prioritásokat követni akarjuk, fel kell ismernünk, hogy a magyarság létszámfogyásának korlátozása is nagy fontosságú ügy.

Milyen lehetőségek vannak a létszám megőrzésére? A nemzetiségi népességnél a bevándorlás azt jelentené, hogy a Kárpát-medencén belülre vándorolna a világban szétszórt magyarság egy része. Egy másik lehetőség a bevándorlással kombinált identitásváltás, amikor a nem magyar bevándorlók idővel „elmagyarosodnak”. Ez elsősorban a többségi helyzetben lévő magyarországi magyarság esetében lehetséges.

A létszám megtartására a természetes népmozgalom kínálja a legtöbb lehetőséget. A magyarság életkörülményeinek javulása, az ennek hatására növekvő élettartamok több túlélőt eredményeznek, ezzel csökken a születések és a halálozások közötti szakadék is. Természetesen a születések számának növelése is a lehetséges módok egyike a népesség kedvezőtlen irányú változásainak megakadályozására, elsősorban a gyermekvállalás feltételeinek javításával, a gyermekbarát társadalom kiépítésével. Egy kisebbségben lévő nemzetiségi népességnél pedig a többségi nemzetiséghez való asszimiláció korlátozása is hozzájárulhat a létszámtrendek módosulásához. A fordított identitásváltás sem elképzelhetetlen: jelei vannak annak, hogy a magyarság fontosságának, lehetőségeinek, vonzerejének növekedése „visszacsbát” olyanokat, akik korábban más nemzetiséghez váltottak át. A népszámlálások következetesen jelzik, hogy a magyar anyanyelvűek száma meghaladja a magyar nemzetiségűek számát. Mindent összevetve: elvileg és gyakorlatilag sem kizárható olyan forgatókönyv létrejötte, ami a Kárpát-medencei magyarság létszámának fenntartását eredményezi, általában szólva *fenntartható népességfejlődést* eredményez.

Lényegében ekörül csúcsosodik ki tanulmányunk fő kérdésfelvetése: *vajon milyen forgatókönyv és ahhoz rendelt eszközök esetén valósulhat meg a létszámmegőrzés a következő 20 évben?* Ezt megelőzően azonban tisztáznunk kell a mértékeket és trendeket, valamint az ezekből következő valószínű jövőt. Erre építve határozhatók meg azok a tényezők és mértékek, amelyek a létszám megtartása felé mutatnak.

Bonyolítja a vizsgálatot az, hogy a nemzetiségi adatok csak korlátozottan elérhetők, egymásnak gyakran ellentmondóak. A vizsgált országok egyikében sincs olyan regiszter, amely a nemzetiséget mint ismérvet tartalmazná. Ez az országok történelmének ismeretében nem meglepő, az lenne a csoda, ha ilyen regiszter létezne. Így a népszámlálások alkalmával a *bevallott* nemzetiségi adatokra vagyunk utalva. Ha ezeket a bevallásokat pontosnak fogadjuk el (más lehetőségünk nem nagyon van), akkor két népszámlálás között időszak népmozgalmának és identitásváltásainak számbavételével készíthetünk hidat a két bevallás között.

A népmozgalom nemzetiség szerinti bontása ugyancsak nehéz kérdés. Vannak országok, ahol elérhető erről statisztika, van, ahol nem. Magyarországon például jószerivel semmilyen népmozgalmi adatnál nem jeleníthető meg a nemzetiség. Románia és Szlovákia esetében ugyanakkor léteznek statisztikák nemzetiség szerinti bontásban is. Magának a statisztikának a jósága viszont több esetben kérdéses, mert ellentmondani látszik a létszámadatoknak. Más és más a statisztika hozzáférhetősége a különböző jelenségek esetében. Például a vándorlásoknál szinte egyáltalán nincs nemzetiségi bontás. Magától értetődő, hogy az identitásváltást is csak közvetetten lehet nyomon követni.

Mindebből következik, hogy a Kárpát-medencei magyarság demográfiai helyzetének megismerésében, a létszám és az összetétel előrebecslésében kulcsfontosságúak a becslések.

Jelenleg a becslések „első körére” volt csak módunk. Ez azt jelenti, hogy nem, vagy nem sokkal több adatra támaszkodhattunk, mint amennyi általában ismert. Szisztematikus adatgyűjtésre a kutatás forrásai sem voltak elegendőek. Célunk ezért csak az lehetett, hogy a meglévő adatokat helyezzük el egy olyan becslési rendszerben, a népességreprodukció ismert modelljében, ahol azok alapvető konzisztenciát mutatnak.

Adatok és becslési eljárások

Az alkotóelem-módszerű előreszámítások – amelyre a kutatásban vállalkoztunk – igen adat- és munkaigényesek. Ugyanakkor a hozadékuk több, megbízhatóságuk (általában) jobb, mint a puszta létszám-előrebecsléseké. Lényeges többletinformációkat kínálnak a korcsoportos létszámadatok vagy a létszámváltozást előidéző eseményszámok előrebecslésével. További előny, hogy az így elkészült előreszámításokra ráépíthetők más előrebecslések is, például iskolázottsági vagy aktivitási projekciók, illetve különböző, korfüggő szükséglet-számítások. Ami pedig a megbízhatóságot illeti, az a korösszetétel-hatás beszámításával javul ugrásszerűen ezekben az előrebecslésekben.

Gondot okoz azonban az adatok összeállításánál, a becslések keresztülvitelénél az, hogy a nemzetiségi adatok megbízhatósága lényegesen gyengébb a teljes népességre vonatkozó adatokénál. Jóval kevesebb az információ, és a meglévő információk forrásai, megfelelőségük is számos kívánnivalót hagy maga után.

A kutatás időszakában a hét országból négy esetében volt módunk arra, hogy többé-kevésbé részletes adatokat gyűjtsünk a magyar nemzetiségről, ezek: Magyarország, Románia, Szlovákia, Szlovénia. Természetesen a többi országról is ismerjük a főbb létszámadatokat, ugyanakkor a struktúrák és a folyamatos népmozgalmi adatok hiányosak. Ezeket az adatokat becsléssel, speciális iterációs eljárás alkalmazásával pótoltuk.

Az 1990-es években és 2000 után különböző időpontokban tartották az országokban a népszámlásokat. Ez azért jelent nehézséget az adatbázis összeállításánál, mert az előreszámítások nagyon konzisztens adatrendszer igényelnek. Az ötéves korcsoportokkal és az öt naptári éves lépésekkel történő számítások visszamenőlegesen is ilyen rendszerű adatokat igényeltek. Választani kellett, hogy a magyar nemzetiségük számát az 1991. évre, az 1996. évre és a 2001. évre becsljük, vagy a meglévő népszámlálási adatokból induljunk ki. Utóbbi mellett döntöttünk, a felhasználás szempontjait figyelembe véve. Így 1991 és 2001 helyett

Romániában a létszámok és eseményszámok mind-mind az 1992–2002-es időszakra szólnak, Szerbia és Montenegróban, Szlovéniában 1991–2002-es időszakra, Ukrajnában 1989–2001-re. Így a Kárpát-medencei magyarság időpontbeli számai mindig úgy értendők, hogy 1991, 1996 és 2001 *körüli* létszámok.

*A magyar nemzetiségűek számának, korösszetételének és népmozgalmának „elszámolása”
1991 és 2001 között*

A Kárpát-medencei magyarságra a magyarországi magyarság is beletartozik. Ennek figyelembe vétele nélkül nem is lehet jól előreszámítani még a szomszéd országok magyarságát sem, hiszen az alapidemográfiai tényezők között is van olyan, jelesül a vándorlás, ami szorosan összeköti a különböző országokban élő magyar nemzetiségeket.

A magukat magyar nemzetiségűnek vallók magyarországi létszáma az 1990. évi népszámlálás szerint 10 millió 142 ezer fő volt, miközben a teljes népesség 10 millió 375 ezer főt tett ki. A 2001. évi népszámlálás szerint a magyar nemzetiségűek száma mindössze 9 millió 416 ezer fő, szemben a 10 millió 198 ezer fős össznépességgel. Természetesen az eléggé valószínűtlen, hogy miközben a teljes népesség száma 190 ezer fővel lett kevesebb, a magyar nemzetiségűek száma több mint 700 ezer fővel csökkenjen. A nagy különbség oka a nem válaszolók 2001. évi magas száma. Több mint 500 ezer fő nem kívánt válaszolni a nemzetiségét firtató kérdésre. Ez a válaszlehetőség 1990-ben nem volt megengedve. Miután 1990-ben is gyakorlatilag úgy képezték a magyar nemzetiségűek számát, hogy a magukat más nemzetiségűnek vallókat kivonták az össznépességből, mi is ezt tettük 2001-re. Ennek megfelelően a magukat valamilyen, nem magyar nemzetiséghez sorolók 239 ezer fős csoportja mellé 9 millió 959 ezer fős magyarságot tételeztünk. Ez a szám és ennek életkor és nemek szerinti megoszlása sokkal inkább megfelel az 1990. évi népszámlálásból előrevetíthető létszámnak és összetételnek, mint a 2001-ben magukat magyar nemzetiségűnek vallók száma és struktúrája.

Ezt követően becslést adtunk az 1991. évi magyarországi magyarságra, hogy biztosítsuk az adatok időponti egyezését az előreszámítási céloknak megfelelően. A legtöbb új népszámlálásra 2001-ben került sor, ezt az évet választottuk előrebecslési kiindulópontnak. Az ötéves korcsoportos rendszerben – melyet az ENSZ-módszer szerint követnünk kellett – így a 2006., 2011., 2016. és 2021. évi időpontokra adhatunk előrebecslést. A visszatekintő adatok esetében is az öt naptári éves lépések megvalósítására van szükség, ezért becsléseket az 1991. évi és 1996. évi létszámokra és az azok közötti népmozgalomra adtunk.²

A környező országokban a magyar nemzetiségű népesség száma, nemek és korcsoportok szerinti összetétele 1991-re és 2001-re (Románia esetében 1992-re és 2002-re) teljes részletességgel három környező országban állt rendelkezésünkre, ezek: Románia, Szlovákia, Szlovénia. Részleges adatokat találtunk Horvátországra és Szerbia és Montenegróra, míg Ausztria és Ukrajna (Kárpátalja) esetében csak a fő számokra voltunk utalva. Utóbbi esetben a szlovákiai magyarság bizonyos jellemzőivel indítottuk a becslési eljárásokat.

A népességbecslések lényege a magyarság nemek és korcsoportok szerinti, a megfelelő országos népességhez viszonyított arányainak figyelembevétele. Tehát olyan kérdést tettünk fel, hogy a mondjuk a nők között a 20–24 évesek korcsoportjában mekkora a magukat magyar nemzetiségűnek vallók aránya. Ezek az arányok országonként tendenciózan változtak

² A becslést változó arányok módszerével hajtottuk végre, a magyar nemzetiségűek 1990. évi és a 2001. évi korcsoportos arányait interpoláltuk 1991-re, lineárisan.

az 1990-es években, a változásban megjelentek olyan elemek, mint a különböző népmozgalmi események, illetve a magyarság és a többségi nemzetiség demográfiai magatartásának különbségei.

Az iterációs eljárások során először megbecsültük az eseményszámokat: születéseket, halálozásokat, vándorlásokat és etnikai (nemzetiségi) váltásokat, természetesen nemeként és korcsoportonként, majd végeztünk egy szabályos népesség-továbbszámítást az 1990-es évek folyamán 1996-ra és 2001-re. A 2001. évi népességadatoktól való becslési eltéréseket visszakorrigáltuk a születésekre, halálozásokra, vándorlásokra, etnikai váltásokra. Ebből újabb és újabb iterációkkal állt elő a végsőnek szánt népesség és népmozgalom.

Természetesen ez egy sokváltozós egyenlet, ahol nem lehet minden tényezőt megfelelően elkülöníteni. Ezért a legmondosabb becslések mellett is fennmaradnak a bizonytalanságok. Viszonylag jól becsülhetők a születésszámok és a termékenység a népszámlálási adatokból is, a halandóság is behatárolható bizonyos mértékben, az idősebb népesség létszámváltozásait figyelembe véve. A Magyarországra bejövő és a Magyarországról kimenő, a környező országokat érintő migrációt a hazai adatokból nyertük, bizonyos feltételezésekkel a migránsok nemzetiségi összetételére. Ugyanakkor a más országokat érintő migráció vonatkozásában már keveredik az etnikai váltás és a vándorlás. Itt az elkülönítés, miután nemzetiségi migrációs statisztika az országok többségében nincsen, nagyon nehéz. Ezért az etnikai váltás és a Kárpát-medencén kívüli migráció összehatásával számoltunk, azt mondtuk, hogy ezek összességében „egyéb változások”. A becslések során természetesen elkülönítettük a kétféle hatást, de ezeket a rendelkezésre álló adatok jelen állapotában, a bizonytalanságok miatt, célszerű összevontan kezelni. Annyit megemlítünk, hogy a becslések során inkább az etnikai váltást helyeztük előtérbe, mondván, hogy a magyar nemzetiségűek fő célpontja amúgy is Magyarország, illetve a nem magyar területre történő vándorlásnál nagyobb az eshetősége annak, hogy egyúttal nemzetiségi váltás is bekövetkezik.

Az 1. táblázat summázza azokat az ismereteket, amelyeket az adatgyűjtés és a becslési eljárások alkalmazásával a Kárpát-medencei magyarságról az 1990-es időszakra kaptunk.

Az 1990-es évek elején az érintett országokban becslésünk szerint 12,9 millió magyar nemzetiségű lakos élt. A 2001. év környékén ugyanakkor már csak 12,4 millió főt mutatnak az adatok, a csökkenés tehát félmillió főt tesz ki.

A csökkenés okait vizsgálva ki kell emelni, hogy az 1990-es évek folyamán a születések száma radikálisan esett a rendszerváltozásokhoz kapcsolódó ún. mintaváltási folyamatok, továbbá bizonyos sokkhatások következtében. Emiatt nagymértékben emelkedett a halálozási többlet a születésekkel szemben. Mindent összevetve 1 millió 264 ezer magyar nemzetiségű gyermek született és 1 millió 777 ezer magyar nemzetiségű polgár hunyt el, tehát Kárpát-medencei szinten a magyarság létszámcsökkenése szinte kizárólag a természetes népmozgalom mélyrepülése miatt következett be!

1. táblázat
A Kárpát-medencei magyarság 1991–2001 közötti létszámváltozásának elszámolása
Accounts of population changes of Hungarians in the Carpathian basin
between 1991 and 2001

Jellemző	Férfiak	Nők	Együtt
1991. évi létszám	6 205 179	6 698 017	12 903 196
Átlagnépesség 1991–1995	6 159 068	6 680 504	12 839 572
Élveszületések 1991–1995	350 078	333 619	683 697
Halálozások 1991–1995	475 632	429 855	905 487
Vándorlások Kárpát-medencén belül, 1991–1995 (+)	40 570	33 715	74 285
Egyéb változás (vándorlás, identitásváltás, egyéb), 1991–1995 (+)	-5 371	22 434	17 063
1996. évi létszám	6 074 254	6 624 215	12 698 469
Átlagnépesség 1996–2000	6 021 171	6 591 149	12 612 320
Élveszületések 1996–2000	296 950	282 931	579 881
Halálozások 1996–2000	449 933	421 559	871 492
Vándorlások Kárpát-medencén belül, 1996–2000 (+)	30 524	26 741	57 265
Egyéb változás (vándorlás, identitásváltás, egyéb), 1996–2000 (+)	-5 015	23 174	18 159
2001. évi létszám	5 916 256	6 508 761	12 425 017

Megjegyzés: A létszámok az évek *körülek*. Románia, Szerbia és Szlovánia esetében 2001. évi helyett 2002. évi, Románia esetében 1991. évi helyett 1992. évi, Ukrajnánál 1989. évi népszámlálási adatokra támaszkodtunk.

Természetesen az egyes országokban migrációs hatások, asszimilációs hatások is szerepet játszottak a különböző mértékű változásokban, leginkább csökkenésekben. Az *1. mellékletben* valamennyi országra közöljük a fentivel megegyező struktúrájú táblázatot, miközben tudatában vagyunk annak, hogy az adatok egy része még revízióra szorul. A táblázatokat és az előállításuk során alkalmazott adatokat és becsléseket az egyes országok és a Kárpát-medencei magyarság 1990-es évekbeni demográfiai változásait taglaló fejezetben is bemutatjuk.

Miután a magyar nemzetiségűek vándorlása nagy részben a Kárpát-medencén belül zajlik, ez önmagában csak kismértékű hatással jár az összlétszámra. A becslések szerint az etnikai váltás egyenlege is összevonva kicsi, mert Magyarországon csaknem akkora asszimilációs nyereség vélelmezhető, mint amekkora a környező országokban a veszteség. A Kárpát-medencén kívüli vándorlásokban pedig összevont nyereség mutatkozik, hiszen Magyarországra továbbra is érkeznek visszavándorlók. A becslült nyereség egy része persze nem valószínű, mert a népszámlálások nemzetiségi adatai az ilyen elszámolásokhoz bizony kívánivalókat hagynak maguk után. Különösen a magyarországi adatokkal kapcsolatban vettük észre becslési bizonytalanságokat (a férfiak és a nők, bizonyos korcsoportok körében).

Az előreszámítási alapmodell

A Kárpát-medencei magyarság előreszámítását az ENSZ által kidolgozott, a nemzetközi előreszámítási gyakorlatban szinte kizárólagosan alkalmazott alkotóelem-módszerrel végezzük. Ennek lényege, hogy a népesség számát évről évre a változás tényezőit figyelembe véve (születés, halálozás, vándorlás, öregedés, etnikumváltás) vezetjük tovább. Minden tényezőre (komponensre) hipotéziseket állítunk fel, ezeket előreszámítási változatokba rendezzük. Az előreszámítás egyaránt megadja a népesség számát, korösszetételét, a változások tényezőinek nagyságát és irányát.

Ez a dinamikus előreszámítási modell a demográfiai alapfolyamatok részletes figyelembevételére épül. Az előrebecslés minden országra, férfiakra és nőkre, ötéves korcsoportokra, az 1990-es évek demográfiai „elszámolásával” együtt az 1991, 1996, 2001, 2006, 2011, 2016, 2021 évekre vonatkozik, és az alábbi blokkokat foglalja magába:

- Magyar nemzetiségű népesség (becsült) száma
- Országos (magyar és nem magyar) népességek (becsült) száma
- Magyar nemzetiségűek átlagnépessége (számított)
- Magyar nemzetiségűek termékenysége (becslés és hipotézis)
- Magyar nemzetiségű újszülöttek (becsült)
- Halandóság (becslés és hipotézis)
- Halálozások
- Nemzetközi vándorlások
  1. Magyarországról más országba kivándorló magyar nemzetiségűek.
  2. Magyarországra más országból idevándorló magyar nemzetiségűek.
  3. A Magyarországra történő vándorlást leszámítva a magyar nemzetiségűek vándorlási egyenlege országoként.
- Nemzetközi vándorlások egyenlegei
- Nemzetiségváltás
- A magyar nemzetiségű népesség előreszámításának alapegyenletei:

$$P_{0-4}^{t+5} = SZ^{t,t+4} - H_{sz}^{t,t+4} + VE_{sz}^{t,t+4} - NV_{sz}^{t,t+4}$$

$$P_{x+5,x+9}^{t+5} = P_{x,x+4}^t - H_{x,x+4}^{t,t+4} + VE_{x,x+4}^{t,t+4} - NV_{x,x+4}^{t,t+4}$$

$$P_{90+}^{t+5} = P_{85+}^t - H_{85+}^{t,t+4} + VE_{85+}^{t,t+4} - NV_{85+}^{t,t+4}$$

A képletekben P a népességet, SZ a születéseket, H a halálozásokat, VE a vándorlási egyenlegeket, NV a nemzetiségi váltásokat jelenti. Index sz a születéstől az időszak végéig terjedő intervallumot, $85+$ és $90+$ a legalább 85, illetve 90 éveseket jelzi. $x,x+4$ a betöltött x évesek ötéves korcsoportja, t a t év január eleje, $t+5$ a $t+5$ év január eleje, $t,t+4$ a két január 1-je közötti időszak.

Tekintettel arra, hogy a modell pontosan leírja a népesség reprodukcióját, a kezdő és a végnépesség a közbeeső időszak eseményszámai *elszámolásán* alapszik, ezért ez az előreszámítási modell alkalmazható az 1991–2001 közötti időszak demográfiai viszonyainak becslésére is.

A termékenység figyelembevétele és a születések becslése

A termékenység figyelembevételénél abból indulhatunk ki, hogy az adott nemzetiségű újszülöttek döntően az ugyanazon nemzetiségű anyáktól származnak. Ez nem azt jelenti, hogy az újszülötteket minden esetben az anya nemzetiségével egyezően jelentik be, ahol egyáltalán ilyen bejelentési kötelezettség, illetve lehetőség létezik. Magyarországon például nincs nemzetiségi születési statisztika, 1993 óta a cigányszületéseket sem jegyzik külön. Szlovákiában, Romániában viszont ismeretesek a nemzetiség szerinti születésszámok, és itt a szülőpárok megegyezése szerint kapja az újszülött a nemzetiséget.

A termékenység teljes körű figyelembevételéhez országonként 2x2-es születésgyakorisági mátrixokat kellene becsülnünk, nevezetesen a magyar és nem-magyar nőktől származó magyar és nem-magyar újszülöttek gyakoriságát. A kutatási feladat behatároltsága ezt a megközelítést nem tette lehetővé, hiszen ez azt jelentette volna, hogy nemcsak a magyar, hanem a nem-magyar lakosság demográfiai jellemzőit is becsülni, előreszámítani kellett volna. Ezért vizsgálatunkban a termékenység kérdését döntően a magyar nemzetiségű nőktől származó magyar nemzetiségű újszülöttekre korlátoztuk. Hangsúlyozni kell, hogy az így adódó termékenység a valóságosnál *kisebbnek* mutatja a magyar nők gyermekvállalását.

A nemzetiségi születési statisztikák alapján elvileg könnyedén lehetne a magyar nemzetiségű nők (magyar) termékenységére következtetni, és ezzel a két népszámlálás közötti változásokat számításba venni, azonban a helyzet nem ilyen egyszerű. Nem biztos ugyanis, hogy a gyermekszülés alkalmából is ugyanazok vallják magukat magyarnak, akik a népszámláláskor, illetve nem biztos, hogy a statisztika szerinti nemzetiségi születésszám egyezik azzal, ahogy a szülők meghatározzák gyermekeik nemzetiségét.

Szlovákiában a statisztika szerint 1991–2000 között 49 824 magyar nemzetiségű gyermek született. Ugyanakkor a 2001. évi népszámlálás szerint 46 099 fő volt a 0–9 évesek száma. A különbség tehát közel 4 ezer fő, ami a halálozások, vándorlások és identitásváltás révén elő is állhatott.

Romániában ugyanakkor az 1992–2001 közötti élveszületések száma 124 597, míg a 2002. évi magyar nemzetiségű 0–9 évesek száma 127 791. Tekintettel a valószínű elvándorlási többletre, a halálozásokra, az ismételt valószínű, bár csekély mértékűnek mondott asszimilációs veszteségre is, a születésszám revízióra szorul. Miután nem kívántuk „megítélni” a statisztika jóságát, ezért olyan tényezőben kerestük a megoldást, ami a nélkül eredményez többlétszületést, hogy a nők termékenysége, illetve a kimutatott születésszám változna. Ez a lehetőség pedig a nem magyar nemzetiségű nők és a magyar nemzetiségű férfiak közös gyermekeinek nemzetisége, ami, ezen gondolatmenet alapján, pótlólagos születéseket eredményezett 1992 és 2002 között.

A számítások alapján előálló születésszámokat, születési gyakoriságokat és teljes termékenységi arányszámokat tartalmazza a 2. táblázat. A még pontosabb becslések érdekében további finomításokra van szükség.

2. táblázat
*Születések és termékenység becslése a Kárpát-medencei magyarság körében
 1991–2000 között*
*Estimation of births and fertility of Hungarians in the Carpathian basin
 between 1991 and 2000*

Ország	Élveszületések száma			Teljes termékenységi arány*	
	1991– 1995	1996– 2000	Összesen	1991– 1995	1996– 2000
Ausztria	1 578	1 507	3 085	1,35	1,28
Horvátország	983	808	1 791	1,26	1,35
Magyarország	563 658	471 030	1 034 688	1,64	1,31
Románia	67 509	63 957	131 466	1,15	1,05
Szerbia	16 097	14 571	30 668	1,38	1,43
Szlovákia	26 914	22 019	48 933	1,39	1,17
Szlovénia	258	173	431	0,96	0,87
Ukrajna	6 700	5 816	12 516	1,21	1,12
<i>Kárpát-medence összesen</i>	<i>683 697</i>	<i>579 881</i>	<i>1 263 578</i>	<i>1,50</i>	<i>1,23</i>

Megjegyzés: Románia esetében a becslések 1992–1996-os és 1997–2001-es időszakra vonatkoznak. A teljes termékenységi arány csak a magyar nemzetiségű újszülöttekre számítva.

A 2. táblázatból kitűnik, hogy mindent összevetve Magyarországon a legmagasabb a magyarság gyermekvállalási hajlandósága. Riasztóan alacsonynak tűnik a szlovéniai magyarok termékenysége. Igen alacsonynak vehető a romániai magyarság termékenysége is. Két országban, Horvátországban és Szerbia és Montenegróban viszont *emelkedést* mutat az elszámolás, ami lehet becslési bizonytalanság, illetve a délszláv háborút követő kompenzáció számlájára is írható.

Általában a magyarság termékenysége alacsonyabb az országos átlagoknál. Ez még Magyarországon is így van, igaz, csekély mértékben (de csak a nagy számarány miatt). A legtöbb országban a magyar nők gyermekvállalási hajlandósága csak mintegy 80 százaléka az országos átlagoknak, Szlovéniában 70 százaléka. Az 1990-es évek második felében ugyanakkor mintha csökkentek volna az országokon belüli magyar és nem-magyar termékenységi különbségek, nyilvánvalóan az általános gyermekvállalási apály hatására. Kivételként mutatkozik Ausztria, ahol a 90-es évek folyamán a becslés szerint egyenletesen *alacsonyabb* a magyarok termékenysége az országos átlagoknál. Ez nyilván összefüggésben van az ausztriai, „konszolidált” gyermekvállalási hajlandósággal (ami viszont igen alacsony szintű).

Lényeges megemlíteni, hogy a Kárpát-medencei magyarság (magyar nemzetiségű újszülöttekre számított) *teljes termékenységi arányszáma* 1996–2000 között 1,23-nak vehető, tehát *alacsonyabb*, mint a magyarországi mutató értéke (1,31 a magyar nemzetiségűekre). Ebben is kifejeződik az a tény, hogy a határon túli magyarság termékenysége *lényegesen alacso-*

nyabb a környező országok népességi átlagainál és a hazainál is. A Kárpát-medencei magyarság gyermekvállalásának növelését tekintjük az első számú prioritásnak, amire egy magyarságpolitikának figyelnie indokolt.

A halandóság figyelembevétele és a halálozások becslése

A halandóság figyelembevételénél abból indulhatunk ki, hogy ritka kivételektől eltekintve egyáltalán nincs a meghalt nemzetiségére vonatkozó bejelentési kötelezettség, illetve lehetőség. Mégis Szlovákiából és Romániából kaptunk hivatalosnak számító nemzetiség szerinti halálozásszámokat.

A nemzetiségi halálozási statisztikák alapján elvileg következtetni lehetne a magyar nemzetiségű férfiak és nők halandóságára, el lehetne készíteni a nemzetiségi halandósági táblákat. Mi a becsléseknél szintén halandósági táblákkal dolgoztunk, ezek azonban a tényleges adatokat helyettesítő modelltáblák. Vagyis kiindultunk az adott időszak országos halandósági tábláiból, és az ismert transzformációs eljárásokkal kerestük a népességváltozások elszámolásához leginkább passzoló halandósági szinteket. Ebben a becslési folyamatban támpontunk volt az időskori halandóság, ahol feltételeztük, hogy az identitásváltás mellett jobbára csak a halálozások módosítottak a létszámokon.

Szlovákiában a statisztika szerint 1991–2000 között 57 068 magyar nemzetiségű személy halt meg. Ugyanakkor az 1991–2001 közötti elszámolás alapján 71 901 elhalálozás adódott, a különbség tehát igen tetemes. Szinte lehetetlen, hogy a szlovák statisztikai adat közelítse a valóságot, amennyiben elfogadjuk az 1991. évi és a 2001. évi népszámlálás nemzetiségi létszámait. Ebben az esetben ugyanis a szlovákiai magyarok születéskor várható élettartamának 4 évvel magasabbnak kellene lennie az országos átlagnál. Ezzel szemben a mi becslésünk alapján a szlovákiai magyarok élettartama férfiaknál és nőknél egyaránt egy évvel *kevesebb* a szlovákiai átlagnál.

Romániában hasonló a helyzet. A statisztikai halálozások száma a magyar nemzetiségűekre 1992–2001 között 222 ezer fő. A mi elszámolásunk szerint ez a szám 237 ezer fő, tehát ismételtelen több. Itt is csak lényegesen az országos átlag feletti élettartamok biztosítanak az alacsonyabb statisztikai halálozásszámot. Ezért a mi becslésünkéből adódó, *indirekt* halálozásszámot fogadtuk el.

Egy esetben lenne elképzelhető a közeledés a becslés és a statisztika között, ha feltennénk, hogy az idős életkorokban lényeges identitásváltások történtek a mostani és a megelőző népszámlálások között, tehát sokkal *több idős ember nem* vállalta magyarságát 2001-ben, mint 1991-ben. Ez azért elég abszurd feltételezésnek tűnik, különös tekintettel a demokrácia, a szabadságjogok, a diszkriminációellenesség erősödése közepette.

A számítások alapján előálló halálozásszámokat, halálozási gyakoriságokat és születéskor várható élettartamokat tartalmazza a 3. táblázat. Itt is megjegyezzük, hogy további finomítások szükségesek a még pontosabb becslések érdekében.

A 3. táblázatból kitűnik, hogy *Ausztriában* a legkedvezőbbek a magyarság életkilátásai. Ez elsősorban azért van, mert a honos magyar nemzetiségűek feltehetően az osztrák átlaghoz igen közelálló mortalitással bírnak, ugyanakkor a Magyarországról bevándorlók még nem rontják le az átlagot, lévén fiatal a korösszetételük. A jövőben itt két tendencia határozhatja meg az élettartamok alakulását, egyfelől az Ausztriába bevándorolt és bevándorló magyarok közeledése az osztrák átlaghoz, másfelől a bevándorolt népesség öregedése.

A magyarság életkilátásai legkedvezőtlenebbek Ukrajnában, majd *Romániában*, ezt követően *Magyarországon* és *Szlovákiában*. *Magyarország* rangos helyezésében szerepet játszik nyilvánvalóan a becslési bizonytalanság is, de tény az is, hogy az országos átlagokat

tekintve is rosszul áll Magyarország a Kárpát-medencében. Az 1990-es évek első felében a magyarországi férfiak születéskor várható átlagos élettartama ténylegesen is a legalacsonyabbak között volt. A nőknél kirívóan alacsony a romániai becslés, ennek alapján a romániai magyar nők életkilátásai majd' két évvel kevesebbek a magyarországinál. Így aztán összességében is (mindkét nemre számítva) a romániai magyaroké a kétes utolsó hely az élettartamok nagyságában, az átlag romániai magyar nem érte meg a 70 évet 1992–1996 között.

3. táblázat

*Halálozások és élettartamok becslése a Kárpát-medencei magyarság körében
1991–2000 között*
*Estimation of deaths and life expectancy of Hungarians in the Carpathian basin
between 1991 and 2000*

Ország	Halálozások száma			Születéskor várható élettartam	
	1991– 1995	1996– 2000	Összesen	1991– 1995	1996– 2000
<i>Férfiak</i>					
Ausztria	1 029	1 057	2 086	73,0	75,1
Horvátország	665	687	1 352	68,4	68,4
Magyarország	375 985	352 885	728 869	65,7	67,4
Románia	63 379	61 017	124 396	65,6	66,1
Szerbia	10 087	10 195	20 282	69,2	70,0
Szlovákia	19 870	17 980	37 850	65,7	68,0
Szlovénia	269	254	523	69,8	71,8
Ukrajna	4 348	5 859	10 207	66,4	63,5
<i>Kárpát-medence összesen</i>	<i>475 632</i>	<i>449 933</i>	<i>925 565</i>	<i>65,8</i>	<i>67,3</i>
<i>Nők</i>					
Ausztria	1 588	1 487	3 075	79,0	81,0
Horvátország	664	679	1 343	76,0	76,0
Magyarország	336 397	329 024	665 422	74,7	76,2
Románia	60 098	57 784	117 882	72,0	73,1
Szerbia	7 770	9 008	16 779	75,4	74,9
Szlovákia	18 240	17 345	35 585	74,5	76,2
Szlovénia	336	310	646	77,8	79,3
Ukrajna	4 762	5 921	10 683	75,5	74,5
<i>Kárpát-medence összesen</i>	<i>429 855</i>	<i>421 559</i>	<i>851 414</i>	<i>74,4</i>	<i>75,8</i>

Megjegyzés: Románia esetében a becslések az 1992–1996-os és 1997–2001-es időszakra vonatkoznak.

Az 1990-es évek második felében némi elmozdulást láthatunk. Egyfelől Magyarország mintha túljutna egy hosszabb halandósági krízisen, emelkednek az élettartamok. Másfelől egynémely ország éppen egy negatív periódusába lép be (lásd Ukrajna). Végül a magyarországi javulás, noha nem éri el az ausztriai, szlovákiai és a szlovéniai emelkedés mértékét,

jelentősebb, mint a többi országban, tehát csökkennek ezekkel szemben a különbségek. Ennek ellenére a magyarországi élettartam „helyezése” csak egy hellyel javul, Ukrajnát és Romániát előzi meg.

Lényeges megemlíteni, hogy az adatokból nem látunk arra utaló erős jelet, hogy a magyarság élettartama lényegesen kevesebb lenne az országok átlagánál. Szlovákia és Románia esetében kellett az 1990-es évek elszámolásához egy évvel kisebb élettartamot vennünk az átlagnál. Ugyanakkor Ukrajna (Kárpátalja) magyarsága minden bizonnyal tovább él az ukrainai átlagpolgárnál, becslésünk szerint legalább fél évvel. Részletesebb és pontosabb becslések szükségesek az esetleges további különbségek kitapintására.

Kárpát-medencei szinten a magyar férfiak várható átlagos élettartama a férfiaknál 67,3 év, a nőknél 75,8 év (az 1996–2000-es időszakban). Miután azonban az Európai Unióban, a májusi bővítés után, *Magyarország mutatja majd a legalacsonyabb élettartamok egyikét*, a magyarság lesz az az országalkotó nemzetiség, amelynek a legrövidebb az élete. *Az élettartamok jelentős emelkedésének biztosítása a magyarságpolitika második számú prioritásának tekintendő.*

A határokat átszelő vándorlás figyelembevétele

Az országok közötti migráció figyelembevételénél ismét arra kell rámutatnunk, hogy a nemzetiségi becslések jobbra csak indirekt módszerekkel lehetségesek. Nincsenek ugyanis nemzetiségi migrációs statisztikák. Egyedül Szlovákia esetében jutottunk hozzá olyan adatokhoz, amelyek tartalmaznak vándorlási adatokat a ki- és bevándorlók nemzetiségi összetételéről. Ezek az adatok azonban szintén hiányosak, legalább olyan mértékben, mint amilyen mértékben a magyarországi állampolgárok ki- és bevándorlási adatai. A szlovák statisztika alapján 1243 olyan személy vándorolt be és 623 olyan személy vándorolt ki, akinél magyar nemzetiségű bejegyzést találtak. Ugyanakkor a magyar statisztikák szerint egyedül Magyarországra közel 5000 személy vándorolt be Szlovákiából, és eltávozott több mint 1000 személy.

A nemzetiségi migrációs becsléseket két eset megkülönböztetésével végeztük. Először a szomszédos országok és Magyarország közötti migrációt vettük számba, majd a Kárpát-medencén kívüli vándorlásokat becsültük meg. A hazai statisztika alapján módunkban áll állampolgárság szerint megfigyelni a vándorlásokat, ebből pedig a magyar nemzetiségűek részarányára vonatkozó becsléssel állapítottuk meg a magyar vándorlók számát. Az egyszerűség kedvéért feltettük (adat erre sincs), hogy a Magyarországról elvándorlók az országukba visszavándorlók, legalábbis a szomszéd országok vonatkozásában.

A magyarok Kárpát-medencén kívüli vándorlásait Magyarország kivételével szinte lehetetlen megbecsülni. Itt egyfelől kompenzáltuk a Magyarországról történő visszavándorlásnak egy részét, amit tranzitvándorlásnak tekintettünk. Másfelől a létszámváltozások elszámolásához az etnikai váltással kombináltunk, figyelve a korcsoportos létszámok lehető legjobb egyezőségére. Mindezzel együtt is azt mondhatjuk, hogy a külső (Kárpát-medencén kívüli) migráció továbbra is fehér folt a magyarság vándorlásában, legalábbis ami a szomszéd országokban élő magyarokat illeti.

A vándorlásoknál nemcsak az össz-számokat kellett megbecsülni, hanem azok nemek és életkorok szerinti megoszlásait is. Ezeket részben a hazai statisztikai adatokból számítottuk, részben pedig a hazai vándorlási kormegoszlások segítségével becsültük.

A számítások alapján előálló vándorlásokat, egyenlegeket és a népességhez viszonyított arányokat mutatja be a 4. táblázat. Itt is megjegyezzük, hogy a még pontosabb becslések érdekében további finomításokra van szükség.

4. táblázat
*A nemzetközi vándorlások becslése a Kárpát-medencei magyarság körében
 1991–2000 között*
*Estimation of international migration of Hungarians in the Carpathian basin
 between 1991 and 2000*

Ország	Vándorlások egyenlege (fő)	Vándorlási egyenleg aránya a népességhez (%o)
	1991–2001	1991–2001
<i>Magyarországra</i>		
Ausztria	9 149	51,6
Horvátország	-1 172	-12,4
Románia	-54 936	-7,4
Szerbia	-23 761	-14,8
Szlovákia	-3 775	-1,4
Szlovénia	-585	-16,8
Ukrajna	-4 782	-6,5
<i>Kárpát-medence összesen</i>	<i>-79 862</i>	<i>-1,3</i>
<i>Más országba</i>		
Ausztria	-300	-1,7
Horvátország	-2 400	-25,5
Magyarország	79 664	1,7
Románia	-18 200	-2,5
Szerbia	-9 200	-5,7
Szlovákia	-4 800	-1,8
Szlovénia	-140	-4,0
Ukrajna	-1 000	-1,4
<i>Kárpát-medence összesen</i>	<i>43 624</i>	<i>0,7</i>

Forrás: Demográfia Évkönyvek, KSH, Budapest és saját becslés.

A 4. táblázatból kitűnik, hogy Magyarország magyar nemzetiségben számított vándorlási nyeresége a szomszédos országok vonatkozásában mintegy 80 ezer főre tehető az 1990-es években. További 80 ezer fős nyereség képződhetett más országok vonatkozásában. Ez így összesen 160 ezer fő. A nem magyar nemzetiségű bevándorlókat is figyelembe véve jutunk az 1990. évi és a 2001. évi népszámlálás mintegy 200 ezer főt kitevő, a természetes szaporodással nem magyarázható különbségéhez.

Abszolút számban a romániai magyarság „táplálta” leginkább a hazai magyarságot a vándorlások révén, az egyenleg 55 ezer fő. Szerbia és Montenegró a következő ország, mintegy 22 ezer fős bevándorlási többlettel, ezt Ukrajna követi. A kivándorlásnál Ausztria vezet Románia előtt.

Érdekesek az arányszámok. Kiderül, hogy a legnagyobb számú romániai bevándorló magyarság jóval kisebb részét teszi ki az ottani magyaroknak, mint Magyarország, Szerbia, Szlovénia, de még Ukrajna esetében is! A Magyarországról történő kivándorlásnál pedig teljes az osztrák „főlény”, hatszorosan haladja meg a követő országokat.

Kárpát-medencei szinten az országok közötti vándorlás „belső” vándorlásnak számít, tehát az összmagyarország létszámát kevésbé befolyásolja. Az egyéb irányú egyenlegben pedig mintha többlet mutatkozna. Ez a többlet azonban annyiban kétséges, hogy a magyarországi bevándorlók nemzetisége továbbra sincs nyilvántartva, tehát itt a becslések bizonytalansága ismét közbeszól. Ebben a metszetben igencsak keveredik az identitás és a vándorlás. Mindenesetre *a nemzetközi vándorlás sokféle irányának és a mozgás következményeinek feltárása a magyarságpolitika harmadik számú prioritása kell, hogy legyen, mely egyben az egyik legérzékenyebb terület is.*

Az identitásváltás figyelembevétele

A nemzetiség létszámviszonyai módosulásának egy újabb lehetősége a nemzetiség megváltoztatása. Viszonylag keveset tudunk erről a területről, legalábbis ami a számokat illeti. Az nyilvánvaló, hogy az asszimiláció jelensége létezik, és különösen egyes országokban hat is a magyarság létszámára. Nem ismeretesek azonban a váltás nemek és életkorok szerint jellemzői. A rendelkezésre álló adatokból csak „maradvány”-ként becsülhető az identitásváltás az 1990-es években.

A becslésekhez kiindulásul elemeztük a szlovákiai és a romániai népszámlálás koradatait. Azt állapítottuk meg, hogy 40 éves korig vélelmezhetünk olyan eltéréseket, amelyek asszimilációs jeleket is hordozhatnak. Ezek a jelek többé-kevésbé egyenletesek 30 éves korig, aztán csökkenő tendenciájúak.

A becslések alapján *Szlovénia és Horvátország* vezetne az asszimilációs ranglistán, ahol egy öt éves periódusban a magyar nemzetiségük 3-5 százaléka vált át más (bizonyval a többségi) nemzetiséghez. Magas az asszimilációs mutató *Szlovákiában* (öt év alatt 1,6 százalék), *Szerbiában* (1,8 százalék) és *Ausztriában* (1,1 százalék) is. Alacsony értékű *Romániában*. *Magyarországon* az asszimiláció előjele ellentétes, itt a magyarság asszimilál más nemzetiségű személyeket. A mutató értéke azonban igen alacsony a hazai magyarság nagy létszáma miatt. Meglepő, de ugyancsak disszimilációt becsültünk *Ukrajna* esetében is.

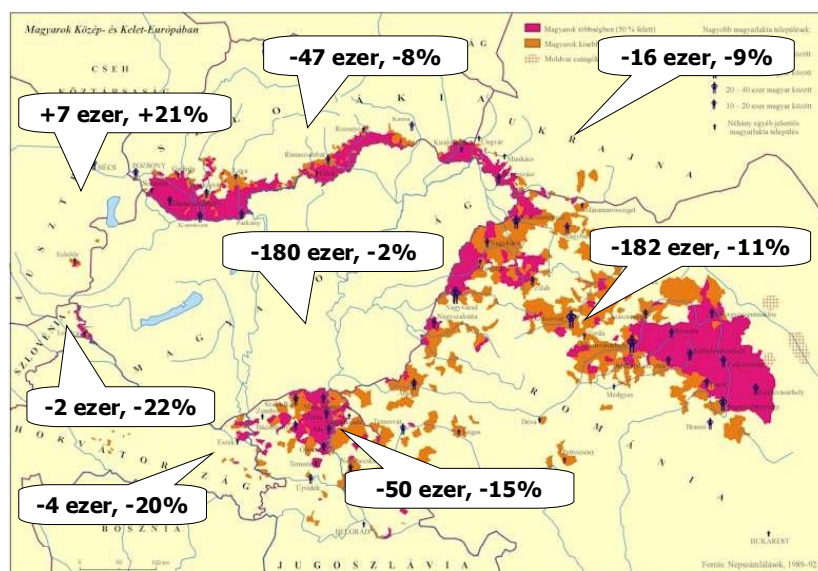
Tekintettel arra, hogy az identitásváltás a külső vándorlásokkal keveredik, ezért ezeket összevontan adjuk meg az eredménytáblákban. Ez persze nem azt jelenti, nem számolunk külön a nemzetiség megváltoztatásával. Az előreszámításoknál hipotézis szinten is foglalkozunk az identitásváltás módosulásával.

A Kárpát-medencei magyarság főbb demográfiai mutatói az 1990-es években

Az 1990-es évek eleji és a 2000-es évek elején megtartott népszámlálások között – az előző fejezetben ismertetett módokon – elvégeztük a népmozgalmi változások részletes becslését és ezzel a változások elszámolását a népszámlálások között. Felesleges hangsúlyoznunk, hogy az elszámolások még számos kívánnivalót hagynak maguk után. Esetenként még az sem biztos, hogy hihetünk bizonyos népszámlálási eredményeknek, amelyek pedig egy ilyen elszámolásnak az alapját képezik. Mindenesetre módszerünk a makroadatokat szintjén működik, és azokat többé-kevésbé konzisztens módon képes a változásokban elhelyezni.

A Kárpát-medencében élő magyar nemzetiségűek száma 1991 körül 12,9 millió fő volt. A közel 13 milliós magyarság száma az 1990-es évek folyamán jelentősen csökkent. A 2001. év körüli népszámlálás során 12,4 millió fő deklarálta magát magyar nemzetiségűnek (Az előzőekben szó volt az ausztriai és a magyarországi számbavételi problémákról). A demográfiai elszámolás szerint a Kárpát-medencei magyarok létszámfogyása 478 179 fő. Röviden azt mondhatjuk, hogy a magyarok száma 12,9 millióról 12,4 millióra, félmillióval csökkent az 1990-es években.

Ha csak a környező országok magyarságát vizsgáljuk, akkor 1991 körül 2,8 millió fő deklarálta magát magyarnak, 2001-ben 2,5 millió fő. A környező országok magyarjainak száma tehát mintegy 300 ezer fővel csökkent. *Ebből adódik, hogy a Kárpát-medencei magyarság létszámcsökkenése számban is, arányban pedig messze a magyarországit felülmúlóan a határon túli magyarság körében keletkezett, ahol – Ausztria kivételével – országonként igen csak változó mértékben, 8 és 22 százalék között csökkent a magukat magyar nemzetiségűeknek vallók létszáma.*

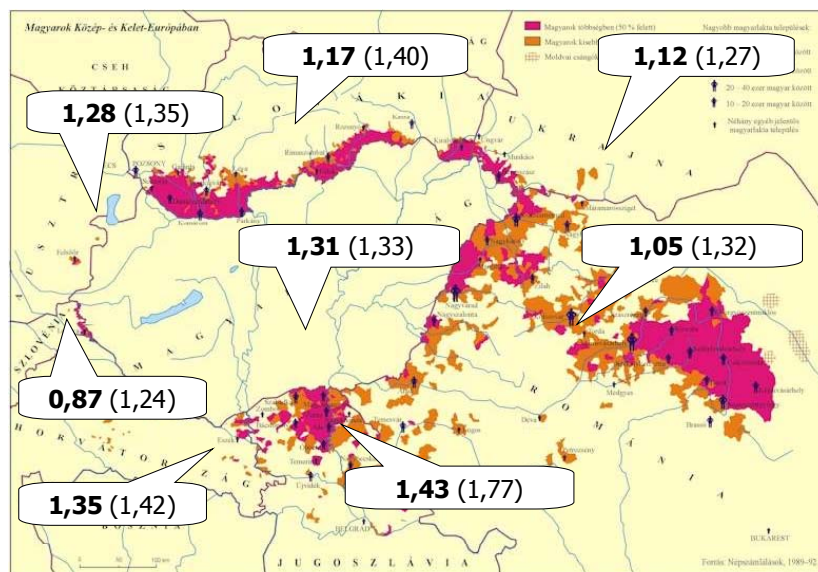
1. ábra

A magyarság létszámváltozása az 1990-es években országonként
Change of the number of Hungarians by countries in the 1990s

Megjegyzés: A háttérkép Sebők László munkája. Felhasználása a szerző engedélyével történt. Lásd: Sebők László: Térképek és diagrammok a Köztes-Európa térség országairól. Teleki László Intézet Közép-Európa Adatbank. <http://adatbank.telekiintezet.hu>

Vegyük sorra a létszámváltozás „komponenseit”. Az élveszületések száma Kárpát-medencei szinten 1991 és 2001 között 1 263 578 fő lehetett. Az 1,3 millió újszülött a demográfiai elszámolás alapján becsülhető, és a népességhez viszonyítva éppen 10,0 ezrelékes születési arányt jelent, ami nem kirívóan alacsony. Gondot jelent viszont az, hogy a születések száma erőteljesen csökkent az 1990-es években. Becslésünk szerint a Kárpát-medencében 1991–1995 között még 683 697 magyar nemzetiségű gyermek, 1996–2000 között már csak 579 881 magyar nemzetiségű gyermek született, tehát mintegy 15 százalékkal kevesebb. Levonva a magyarországi eseményszámokat, megállapíthatjuk, hogy a környező országokra nézve 228 890 magyar élveszületést vehetünk 1991–2000 között, enyhén csökkenően az első és a második öt évben.

A termékenységi mutatók az európai átlagok alatt vannak és csökkennek. Az 1990-es évek első felében a teljes termékenységi arányszám (átlagos gyermekszám) értékét 1,50-nak becsültük, a második öt évben 1,23-nak, ami 82 százalékos mérték. Tehát a gyermekvállalási hajlandóság nagyobb mértékben csökkent, mint a születések száma. Összevetve a magyarországi átlagos gyermekszámokkal, bizony a határon túli magyarság – a magyarországinál magasabb fertilitású viszonyok között – az anyaországénál alacsonyabb termékenységet mutat.

2. ábra

A magyar nemzetiségű nők átlagos (magyar) gyermekszáma országonként
1996 és 2000 között (zárójelben az országos átlagok)

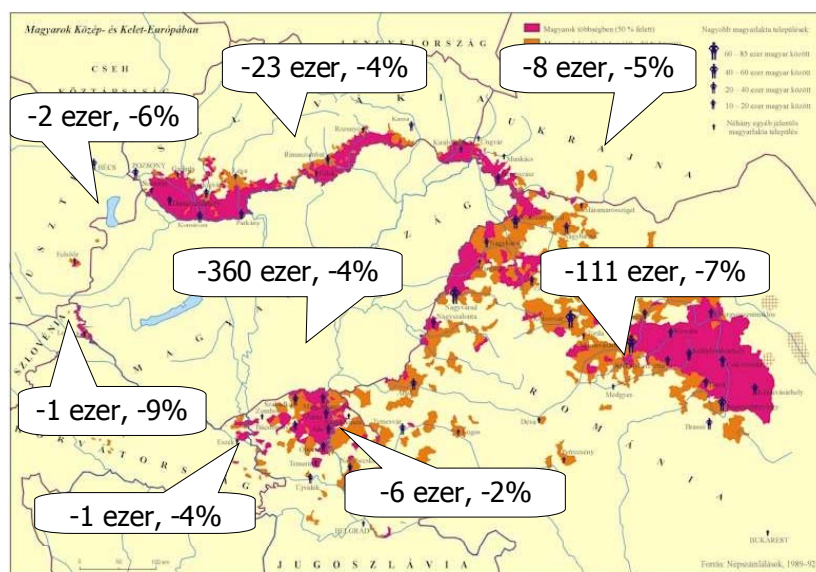
Average (Hungarian) number of children of Hungarian women by countries between 1996
and 2000 (national averages are in the brackets)

Megjegyzés: A háttérkép Sebők László munkája. Felhasználása a szerző engedélyével történt. Lásd: Sebők László: Térképek és diagrammok a Köztes-Európa térség országairól. Teleki László Intézet Közép-Európa Adatbank. <http://adatbank.telekiintezet.hu>

A halálozások száma a becslések szerint az 1991–2000-es időszakban 1 776 979 fő. Az 1,8 milliányi halálesetből a nyers halálozási arány értéke 14,0 ezrelék, magas. A halálozások száma *alig csökkent* az évtized során, ami az idősödés előrehaladásával lépést alig tartó halandósági javulás egyenes következménye. 1991–1995 között 905 488 fő, 1996–2000 között 871 491 fő halt meg a magyar nemzetiségűek közül a népmozgalmi elszámolás alapján, alig 4 százalékkal kevesebb. Ez idő alatt a születéskor várható átlagos élettartam 70,1 évről 71,4 évre emelkedett.

Érdekes adatokhoz jutunk, ha a magyarországi magyarság halálozásaitól eltekintünk. Eszerint a halálozások száma 382 688 fő, ami ugyancsak 14 ezrelékes halálozási arányt jelent. Viszont gyakorlatilag stagnál az 1990-es években. *Ez azt jelenti, hogy a magyarországi, közismerten magas halandóság jobban csökkent az 1990-es években, mint a környező országokban (a magyarok körében). Ez, és az ebben megnyilvánuló fejlettségi, fejlődési kondíciók az anyaország javára billentették a mérleget sok tekintetben, talán a migrációs „húzóerők” tekintetében is.*

A halálozások többlete a születésekkel szemben azt jelenti, hogy a Kárpát-medencei magyarok egészére is a természetes fogyás a jellemző.

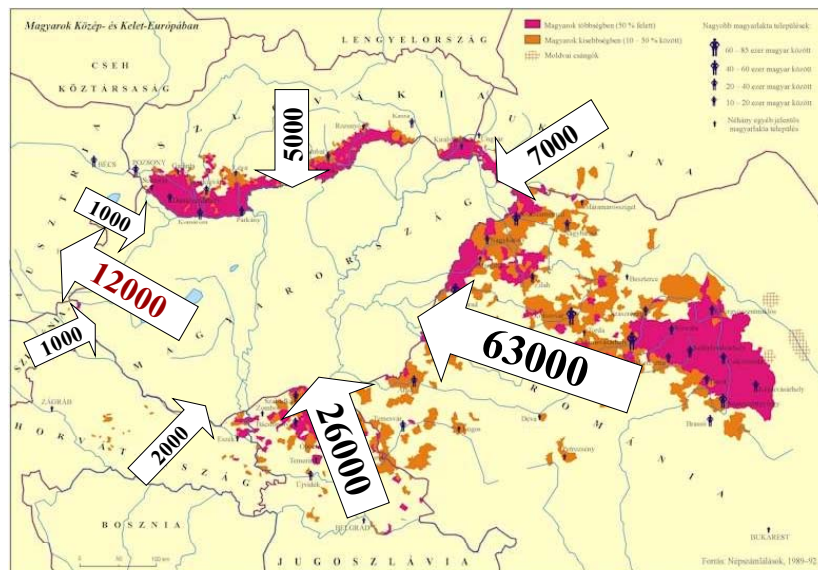
3. ábra

*A magyar nemzetiségű népesség természetes szaporodása országonként
1991 és 2000 között (fő, az 1991 körüli létszám százaléka)
Natural increase of Hungarians by countries between 1991 and 2000
(number, percentage of 1991's number)*

Megjegyzés: A háttérkép Sebők László munkája. Felhasználása a szerző engedélyével történt. Lásd: Sebők László: Térképek és diagrammok a Köztes-Európa térség országairól. Teleki László Intézet Közép-Európa Adatbank. <http://adatbank.telekiintezet.hu>

A Kárpát-medencén belüli vándorlások az összmagyarság népességszámában nem játszanak lényeges szerepet. Viszont a többi változás (külső vándorlás, identitásváltás, egyéb) igen: +35 222 főt számolhatunk egyenlegként, a pozitív egyenleg döntően a honi magyarságba történő bevándorlás és asszimiláció következménye. A két népszámlálás közötti létszámváltozás így adódik mínusz félmillió főnek: $-513\,401 + 35\,222 = -478\,179$. Elmondhatjuk tehát, hogy a Kárpát-medencei magyarság létszámváltozását – összevont módon – döntően a természetes népmozgalmi hiány okozta az 1990-es években.

Leszámítva Magyarországot, a kép kissé máshogy alakul. A természetes fogyás 154 ezer fő, ehhez járul még a Magyarország vonatkozásában negatív vándorlási mérleg: 80 ezer fő. Az egyéb változás (más országba történő vándorlás, identitásváltás) 64 ezer főt tesz ki. Az elszámolás most így néz ki: a teljes létszámfogyás $297\,970 = 153\,798 + 79\,862 + 64\,310$ fő. Tehát fele természetes fogyás, negyede-negyede magyarországi elvándorlási többlet, egyéb változás (vegyesen vándorlás és nemzetiségi váltás). Lehet azonban, hogy ez utóbbi egyenleg egy részét valójában hozzá kellene adnunk a magyarországi vándorlási egyenleghez.

4. ábra

*A magyar nemzetiségű népesség Magyarországra vándorlása országonként
1991 és 2000 között (bevándorló fő)*

*Immigration of Hungarians to Hungary by countries between 1991 and 2000
(number of immigrants)*

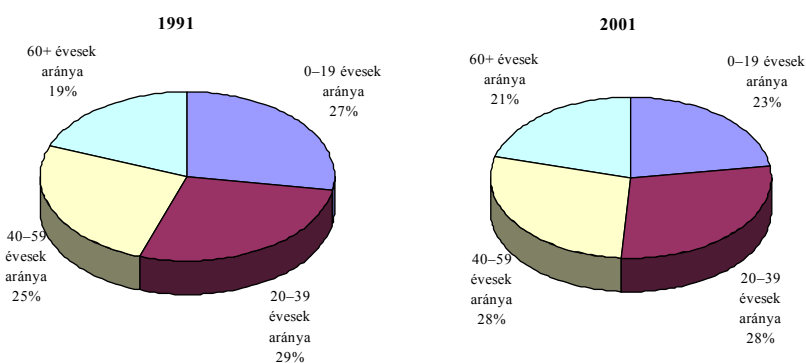
Megjegyzés: A háttérkép Sebők László munkája. Felhasználása a szerző engedélyével történt. Lásd: Sebők László: Térképek és diagrammok a Köztes-Európa térség országairól. Teleki László Intézet Közép-Európa Adatbank. <http://adatbank.telekiintezet.hu>

A Kárpát-medencei magyarság természetes fogyásának egyik oka, hogy a korösszetétele eléggé idős. Az átlagos kor 2001-ben 39,6 évet tett ki. A nagyobb korcsoportokat tekintve a fiatalok (0–19 évesek) aránya 22,7 százalék, a fiatal aktív korúak (20–39 évesek) aránya 28,4 százalék, az idősebb munkavállalási korúak aránya 28,0 százalék, az idős korúak (60+ évesek) aránya már meghaladta a 20 százalékot (20,9 százalék). Lásd a 22. és 23. ábrát.)

Az öregedési index (az idősek és a fiatalok aránya) 0,9, lassacskán eléri az 1-et, amikor annyi idős ember lesz, mint fiatal. A teljes függőségi arány 0,77, tehát 100 aktív korúra 77 nem aktív korú jut. Az 1990-es évek folyamán a Kárpát-medencei magyarság *előregedése – a magyarországihoz hasonlóan – folytatódott*. Becsléseink alapján elmondható, hogy az átlagos kor 2,0 évvel *emelkedett*. *Nőtt* az öregedési index, az idősek aránya, viszont a születések magyaránú csökkenése a függőségi arány mérséklődését vonta maga után. *A Kárpát-medencei magyarság egésze részére is kedvezőtlenebbé váltak az utánpótlás feltételei*.

Még inkább így van ez a környező országok magyarságának esetében. Az átlagos kor 2001-ben 40,3 év, tehát a környező országok magyarsága *idősebb* a hazainál. Ez látszik a nagy korcsoportok arányaiban is: a fiatalok (0–19 évesek) aránya 21,7 százalék, 1,2 százalékponttal *kevesebb*; a fiatal aktív korúak (20–39 évesek) aránya 28,4 százalék, ugyanannyi; az idősebb munkavállalási korúak aránya 27,9 százalék, 0,2 százalékponttal *kevesebb*. Az idős korúak (60+ évesek) aránya meghaladja a 22 százalékot, ami 1,4 százalékponttal *több* a magyarországi arányokhoz viszonyítva.

Az öregedési index (az idősek és a fiatalok aránya) elérte az 1-et, Magyarországon még „csak” 0,9 volt 2001-ben. A teljes függőségi arány 0,78, tehát 100 aktív korúra 78 nem aktív korú jut, szintén valamelyest magasabb. *A Kárpát-medencei határon túli magyarságot az előregedéssel összefüggő problémák nagyobb mértékben érintik, mint Magyarországot, legalábbis a korösszetétel állapota szerint.*

5. ábra

A magyarok kormegoszlása a Kárpát-medencében 1991/1992-ben és 2001/2002-ben
Age structure of Hungarians in the Carpathian basin in 1991/1992 and 2001/2002

A Kárpát-medencei magyarság előreszámítása 2001-ről 2021-re

A Kárpát-medencei magyarság előreszámítását az ismertett ENSZ-modell alapján végeztük el. A technikai részleteket az Adatok becslési eljárások fejezet tartalmazza. Ehelyütt a hipotézisek leírására, a változatok képzésére és az eredmények összefoglalására szorítokunk.

Hipotézisek

A Kárpát-medencei magyarság előreszámításai a népesség változását jelentő folyamatokra vonatkozó *hipotézisekre* épülnek. Ezek a következők.

A. Feltételezés a nők (és férfiak) végső gyermekszámára és annak életkor szerinti megvalósulására (termékenységi hipotézis).

B. Feltételezés az újszülöttek közül a magyar nemzetiségűek arányára.

C. Feltételezés a fiú-leány élveszületések arányára.

D. Feltételezés a férfiak és nők születéskor várható élettartamára és az életkoronkénti továbbélési esélyekre (halandósági hipotézis).

E. Feltételezés a Magyarországról és Magyarországra irányuló vándorlásra, a többi ország esetében a nemzetközi vándorlás egyenlegére férfiak és nők, születési évjárat szerint (nemzetközi vándorlási hipotézis).

F. Feltételezés a nemzetiségváltás arányaira férfiak és nők, születési évjárat szerint (nemzetiségváltási hipotézis).

A hipotézisek három változatban készültek el, úgymint alacsony, közepes és magas feltételezések. Ezek a mostani kidolgozottsági fázisban csak a gyermekszámra és az élettartamra vonatkoznak. Az egyes speciális előreszámítási variánsoknak megfelelően természetesen változnak a migrációs és az etnikai váltási hipotézisek is, de ezek céljellégűek.

A termékenység esetében alacsony, közepes, magas gyermekszám szerinti hipotéziseket dolgoztunk ki. Az alacsony változat szerint az 1996–2000 közötti termékenységi színvonal állandósul. A közepes (reális) változat szerint az átlagos gyermekszám ötévente 0,05-dal emelkedik, vagyis a nők 5 százaléka vállal eggyel több gyermeket. 2021-ig ez azt jelenti, hogy a nők 20 százalékeről feltételezzük, hogy eggyel több gyermeket születik, mint 1996–2000 között. Ez a hipotézis összhangban van a magyarországi és az európai előreszámításokban alkalmazott feltevésekkel. A magas hipotézis szerint a teljes termékenység ötévenkénti emelkedése 0,1, tehát a hipotézis feltételezi, hogy 20 éven belül a nők 40 százaléka fog úgy dönteni, hogy a mostaninál eggyel több gyermeket vállal. (Természetesen ezek naptári szemléletű hipotézisek, a magyarázat ennek fényében értékelendő.)

A halandóság esetében alacsony, közepes, magas élettartamokat vettünk fel. Az alacsony változat szerint az 1996–2000 közötti halandóság állandósul. A közepes (reális) változat azzal számol, hogy a születéskor várható átlagos élettartam a férfiaknál ötévente 1,5 évvel emelkedik, a nőknél 1 évvel. Ez a hipotézis összhangban van a magyarországi és az európai előreszámításokban alkalmazott közepes feltevésekkel. A magas hipotézis viszont az élettartamok jelentős emelkedését célozza. A férfiaknál az emelkedés ötévente 2,5 év, a nőknél 2 év. Eszerint 2020-ra elérhető lenne a Kárpát-medencei magyarság számára a 78 év körüli férfi és a 86 év körüli női élettartam. Nyilván ez feszegeti a lehetőségek határait, de azt sem mondhatjuk, hogy lehetetlen.

Az előreszámítás főváltozataiban a vándorlás és az etnikai váltás hipotézise azonos. A Magyarországra történő bevándorlásnál az 1996–2000 közötti volumeneket állandósítottuk, kivéve Horvátországot, Szerbiát és Szlovéniát, ahol a volumeneket fokozatosan lecsökkentettük a kiindulás érték ¼-ére. A Magyarországról a Kárpát-medence más országaiba történő vándorlásnál a volumeneket megkétszereztük (Ausztriát kivéve). Az egyéb irányba történő

vándorlásoknál az egyenlegeket 50 százalékra csökkentettük, Magyarországot kivéve. Az etnikai váltásnál kiegyenlítődet vettünk a szomszéd országok körében: 2016–2020 között az identitásváltás arányszáma minden országban egyenlő.

A vándorlás és az identitásváltás hipotézisei forgatókönyv jellegűek. További vizsgálatok nyomán szülehetnek a termékenységgel és a halandósággal „konzisztens” hipotézisek erre a két változási tényezőre. A speciális változatokban természetesen ezek is módosulnak.

Az előreszámítás főváltozatai

Az előreszámítási főváltozatok azok a népesség-előreszámítások, amelyek a Kárpát-medencei magyarság jövőbeni létszámára alsó, felső és középső becslést adnak. A kiszámolt változatok a következők:

1. *Alapváltozat*: közepes termékenység, közepes élettartam, a megadott vándorlási és identitásváltási hipotézisek.

2. *Alacsony változat*: alacsony termékenység, alacsony élettartam, a megadott vándorlási és identitásváltási hipotézisek.

3. *Magas változat*: magas termékenység, magas élettartam, a megadott vándorlási és identitásváltási hipotézisek.

A fenti hipotézisekkel készült előreszámítási variánsok közül az *alapváltozat* a *legreálisabbnak* tekintett forgatókönyv. A kiegyensúlyozott népességfejlődés szempontjából az *alacsony változat* a *legkritikusabb* a demográfiai öregedés nagymértékű fokozódásával és az igen jelentős létszámcsökkenéssel. A hosszabb távon erőteljesen hatni akaró, a létszámmegőrzést célul kitűző magyarságpolitikának azonban a *magas változat kereteiben kell gondolkodnia*.

Speciális előreszámítási változatok

A kutatás során célul tűztünk ki olyan előreszámítások, szokásos kifejezéssel demográfiai forgatókönyvek készítését is, amelyek nehezen elképzelhető, de mégsem lehetetlen feltételezésekre épülnek. Ezek összefoglaló jellemzője, hogy a hipotézisek kialakításának fő szempontja a magyarság létszámmegőrzése. Sorra vettük az egyes komponenseket, hogy milyen elmozdulások lennének szükségesek a létszámmegőrzés biztosításához, majd a valamennyi komponensben történő kiegyensúlyozott változások feltételezésével „alkottuk meg” az ún. *fenntartó változatot*. Ez egyben számításaink végső konklúzióját is tükrözi: mit kellene tenni demográfiai téren a Kárpát-medencei magyarság létszámának megőrzéséhez a következő két évtizedben. A következő változatok készültek el:

4. *Létszámfenntartó változat, amit a növekvő gyermekszám biztosít.*

5. *Létszámfenntartó változat, amit a növekvő élettartam biztosít.*

6. *Létszámfenntartó változat, amit az etnikai váltás biztosít.*

7. *Létszámfenntartó változat: termékenység, halandóság, vándorlás és etnikai váltás együtt.*

Az előreszámítás fő változatainak eredményei

Az előreszámítás fő változatainak nevezzük az alapváltozatot, az alacsony változatot és a magas változatot.

Mindenekelőtt az alapváltozattal érdemes foglalkozni. Ez az a változat, ami szerintünk a várható jövő átlagát jelenti, miután hipotézisei pontosan azon a kijelölt útvonalon haladnak, amit a különböző – európai és országoké – előreszámítások a térségre „kijelölnek”. *Ezért az alapváltozat gondos tanulmányozására van szükség, és ezt követően lehet megfogalmazni azokat a kívánalmakat, amelyek a demográfiai jövővel kapcsolatosak és az alapváltozattól való eltérést, a folyamatok ettől való eltéréstől szóló törekvést igényelnek.* (Lásd az 5. táblázatot.)

Az alapváltozat szerint a Kárpát-medencei magyarság létszámára a zsugorodás és az öregedés lesz a jellemző a következő két évtizedben. A 2001. évi létszám 12,4 millió fő, a 2021. évi szám 11,6 millió fő. Ez azt is jelenti, hogy a vizsgálatot átfogó három évtizedben – 1991-től – több mint 1,3 millió fővel csökken a magyarság száma, mondjuk annyival, amennyi az erdélyi magyarság létszáma. Az idősödés mértékei hasonlóan igen jelentősnek mutatkoznak: miközben tovább csökken a fiatalok aránya, a 60+ évesek súlya fölé kerül a 25 százaléknak, két évtized múlva legalább minden negyedik magyar legalább 60 éves lesz.

Az alacsony és a magas változat szerint a magyarság létszáma 10,9 millió és 12,1 millió fő között alakulhat 2021-ben.

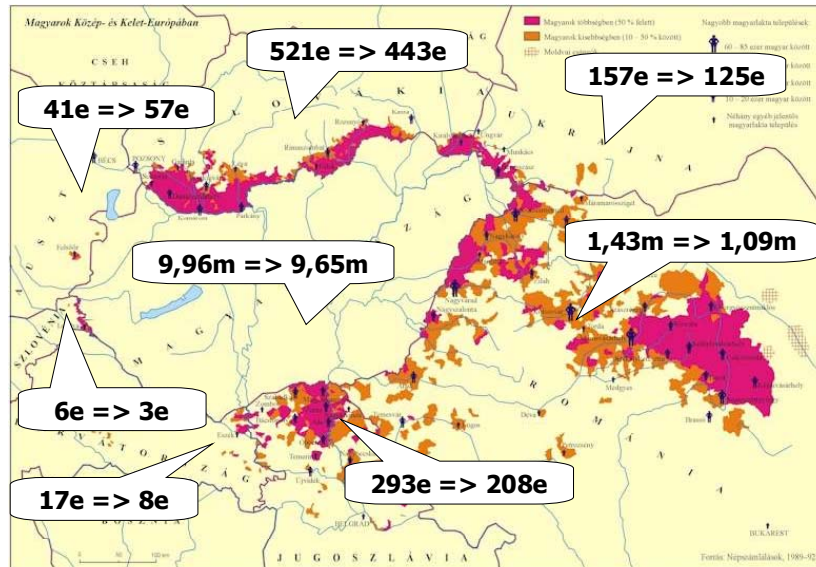
Az egyes országok differenciált létszámváltozásokat mutatnak. Megfigyelhető, hogy a kisebb létszámú magyar etnikumoknak *nagyon gyors* lesz a fogyása. A leggyorsabban a szlovéniai magyarság fogy, szinte eltűnik a következő két évtizedben, legalábbis az alapváltozat szerint. Nem sokkal jobb a helyzet a horvátországi magyarságnál sem. Igen jelentősen csökken (arányaiban) a szerbiai (döntően vajdasági) magyarok száma is. De Kárpátalján, Romániában, Szlovákiában is közel 20 százalékos lesz a létszámfogyás 2001-hez képest.

5. táblázat
A Kárpát-medencei magyarság létszámának előrebecslése 1991-ről 2021-re
Az előreszámítás Alapváltozata
Projection of Hungarians in the Carpathian basin from 1991 to 2021
Baseline projection variant

Termékenység:	Az átlagos gyermekszám az 1996–2000 közötti szintekről indulva ötvenként 0,05-el emelkedik.
Halandóság:	Az élettartam az 1996–2000 közötti szintekről indulva ötvenként a férfiaknál 1,5, a nőknél 1 évvel emelkedik.
Magyarországot érintő vándorlás:	A bevándorlások száma Horvátország, Szerbia és Szlovénia esetében 1/4 részre csökken, máshol az 1996–2000 közötti becslt szinten állandó. A kivándorlások száma Ausztriát kivéve megkétszereződik.
Kárpát-M-én kívüli vándorlás:	A vándorlási egyenleg Magyarországot kivéve 1/2 részre csökken.
Etnikai váltás arányszáma:	Az 1996–2000 közötti becslt szinten állandó, a környező országok arányai kiegyenlítődnek.

Ország /Év*	1991	1996	2001	2006	2011	2016	2021
Ausztria	33 459	37 151	40 583	44 504	48 592	52 745	56 852
Horvátország	22 355	19 693	16 595	13 584	11 106	9 151	7 785
Magyarország	10 139 571	10 082 135	9 959 362	9 883 394	9 817 683	9 740 210	9 650 505
Románia	1 624 959	1 525 111	1 431 807	1 343 802	1 258 110	1 173 302	1 089 495
Szerbia	343 942	320 166	293 299	265 823	242 365	222 938	208 341
Szlovákia	567 296	544 768	520 528	499 640	480 655	462 022	443 287
Szlovénia	8 503	7 441	6 243	5 215	4 429	3 845	3 463
Ukrajna	163 111	162 003	156 600	150 719	143 475	134 827	124 929
<i>Összesen</i>	<i>12 903 196</i>	<i>12 698 468</i>	<i>12 425 017</i>	<i>12 206 681</i>	<i>12 006 415</i>	<i>11 799 040</i>	<i>11 584 657</i>
<i>Összesen Magyarország nélkül</i>	<i>2 763 625</i>	<i>2 616 333</i>	<i>2 465 655</i>	<i>2 323 287</i>	<i>2 188 732</i>	<i>2 058 830</i>	<i>1 934 152</i>
<i>Összesenből:</i>							
0–19 éves	3 536 299	3 204 121	2 816 932	2 591 129	2 417 926	2 297 857	2 242 217
20–39 éves	3 613 759	3 534 333	3 531 930	3 596 774	3 487 648	3 228 840	2 849 070
40–59 éves	3 284 733	3 439 554	3 480 057	3 355 089	3 308 632	3 252 922	3 374 035
60–x éves	2 468 405	2 520 460	2 596 098	2 663 689	2 792 209	3 019 421	3 119 335
<i>A népesség százalékában</i>							
0–19 éves	27,4	25,2	22,7	21,2	20,1	19,5	19,4
20–39 éves	28,0	27,8	28,4	29,5	29,0	27,4	24,6
40–59 éves	25,5	27,1	28,0	27,5	27,6	27,6	29,1
60–x éves	19,1	19,8	20,9	21,8	23,3	25,6	26,9
Öregedési index	0,70	0,79	0,92	1,03	1,15	1,31	1,39
Átlagos kor	39,2	40,1	41,5	42,5	43,4	44,3	45,2
		1991–1995	1996–2000	2001–2005	2006–2010	2011–2015	2016–2020
Élvezületés		683 697	579 881	594 793	584 643	554 282	517 240
Halálozás		905 488	871 492	842 817	818 374	798 269	771 030
Vándorlási és identitás-váltási egyenleg		17 063	18 160	29 688	33 465	36 612	39 407
Összesített változás		-204 728	-273 451	-218 336	-200 266	-207 375	-214 383
Átlagos gyermekszám		1,50	1,23	1,29	1,34	1,39	1,43
Születéskor várható élettartam		70,0	71,4	72,9	74,5	76,0	77,5

* Románia, Szerbia és Szlovénia esetében 2002. évi kiindulással

6. ábra

A magyarok 2001-ről 2021-re előreszámított létszáma országonként
(e=ezer, m=millió)
Projected number of Hungarians by countries from 2001 to 2021
(e=thousand, m=million)

Megjegyzés: A háttérkép Sebők László munkája. Felhasználása a szerző engedélyével történt. Lásd: Sebők László: Térképek és diagrammok a Köztes-Európa térség országairól. Teleki László Intézet Közép-Európa Adatbank. <http://adatbank.telekiintezet.hu>

Létszámmegtartó forgatókönyvek

Mit lehet tenni ilyen demográfiai helyzetben? Miután a népesség öregedése és az országok közötti vándorlási folyamatok eléggé behatárolják a mozgási lehetőségeket, azt mondhatjuk, hogy igen nagy a „tehetetlenségi” nyomatéka az alapváltozat szerinti jövő kialakulásának. Ennek ellenére nem szabad lemondani a folyamatok kedvező befolyásolásáról sem. Ezt célozzák speciális előreszámítási változataink.

Négy létszámmegtartó változatot képeztünk. Az első változatban csak a gyermekszám emelkedése biztosítaná a létszám megőrzését Kárpát-medencei szinten. A második szcenárióban ugyanezt a halandóság javulása eredményezi. A harmadik forgatókönyv az identitásváltással (fordított asszimiláció) operál. Végül a negyedik forgatókönyv „megosztja” a létszámmegőrzés feladatait a gyermekszám emelkedése, az élettartam növelése, a fordított asszimiláció és a Kárpát-medencén kívüli magyarok Magyarországra történő bevándorlása között.

A létszámfenntartó változatokból az a következtetés adódik, hogy a magyarság jelenlegi demográfiai helyzetében *nincs lehetőség arra, hogy csak az egyik vagy a másik komponens*

A csak a termékenység növelésére alapozó forgatókönyvben a teljes termékenységi arányszámot Kárpát-medencei átlagban 2,28-ra kellene emelni, ami a mai szinthez képest több mint 1,0-es növekedést jelentene. Ez egyenértékű lenne azzal, hogy a magyar nők 100 százaléka eggyel több gyermeket vállaljon, mint jelenleg.

Ha a javuló halandóság eredményezné a létszám megőrzését, akkor a Kárpát-medencei magyarság élethossz-kilátásait 20 év alatt 17 esztendővel kellene növelni, ami csaknem azzal lenne egyenértékű, hogy senki sem halna meg a következő két évtizedben.

Az etnikai váltás arányszáma (az öt év alatti relatív asszimilációs létszámvesztés) jelenleg 0,45%. A létszámmegőrzés feltétele az etnikai váltás területén azt jelentené, hogy ez az arányszám $-16,5\%$ legyen, tehát ötvenként a Kárpát-medencei magyarság egyhatodának megfelelő nagyságú asszimilációs létszámnyereség képződjön (a szomszédos országokban).

Jogos tehát az a következtetésünk, hogy a felsorolt tényezők egyenként elégtelenek a létszámmegőrzéshez. Ezért dolgoztuk ki a kedvező hatásokat *minden* komponensben érvényesítő *fenntartó* változatot (lásd a 6. táblázatot).

Ebben a változatban a gyermekszám öt évente 0,09-dal emelkedik, tehát a teljes időszakban 0,36-dal az 1996–2000-es időszakhoz képest. Az élettartamok emelkedése is „példás”: 2,2 és 1,7 évnyi emelkedés a férfiaknál és nőknél, tehát a két évtized során 8,8, illetve 6,8 év. Az etnikai váltás és a megnövelt bevándorlás pedig éppen annyit „hoz”, mint amennyit az előbbi két tényező, 400 ezer főt integrál (vissza) a magyarságba, ami ötvenként 6,3%-os asszimilációs nyereséget jelent a környező országokban. A kiegyenlítettebb változásokhoz a Kárpát-medencén belüli vándorlás is jelentős mértékben hozzájárul.

Az országokénti hatásokat vizsgálva arra hívjuk fel a figyelmet, hogy még ebben az esetben sem történik meg mindenhol a létszámfogyás megállítása. A vajdasági és különösen a romániai magyarság esetében ehhez még az is szükséges, hogy jelentősen mérséklődjön a Magyarországra történő áttelepülés.

Hivatkozások, források

- Cornelia Mureşan: Evoluția demografică a României. Tendințe vechi, schimbări recente, perspective (1870–2030). (A demográfiai átmenet és romániai sajátosságai, 1870 – 2030.) Cluj University Press, 1999.
- Gyurgyik László: A (cseh-)szlovákiai magyarság lélekszámának és településszerkezetének alakulása (1918–2000). In: Faragó Tamás – Óri Péter (szerk.): Történeti Demográfiai Évkönyv 2001. KSH NKI, Budapest, 2002.
- Hablicsek László: Népesség-előrejelzések, társadalmi-demográfiai előrebecslések. In: Klinger András (szerk.): Demográfia. Budapest, KSH – ELTE ÁJTK Statisztikai és Jogi Informatikai Tanszék. 1996
- Hablicsek László: A népességreprodukció alakulása a 20–21. században. KSH NKI Kutatási Jelentések 68. 2001.
- Jelentés az ausztriai magyarság helyzetéről. Határon Túli Magyarok Hivatala. <http://www.htmh.hu/jelentesek2004/ausztria2004.htm>
- Jelentés a horvátországi magyarság helyzetéről. Határon Túli Magyarok Hivatala. <http://www.htmh.hu/jelentesek2004/horvat2004.htm>
- Jelentés a romániai magyarság helyzetéről. Határon Túli Magyarok Hivatala. <http://www.htmh.hu/jelentesek2004/romania2004.htm>
- Jelentés a szlovákiai magyarság helyzetéről. Határon Túli Magyarok Hivatala. <http://www.htmh.hu/jelentesek2004/szlovakia2004.htm>
- Jelentés a szlovéniai magyarság helyzetéről. Határon Túli Magyarok Hivatala. <http://www.htmh.hu/jelentesek2004/szlovenia2004.htm>

- Jelentés az ukrainai magyarság helyzetéről. Határon Túli Magyarok Hivatala. <http://www.htmh.hu/jelentesek2004/ukrajna2004.htm>
- Jelentés a vajdasági magyarság helyzetéről. Határon Túli Magyarok Hivatala. <http://www.htmh.hu/jelentesek2004/vajdasag2004.htm>
- Sebők László: Térképek és diagrammok a Köztes-Európa térség országairól. Teleki László Intézet Közép-Európa Adatbank. <http://adatbank.telekiintezet.hu/>
- Szarka László: A kisebbségi magyar közösségek fejlődési feltételei Trianon után. In: Faragó Tamás – Őri Péter (szerk.): Történeti Demográfiai Évkönyv 2001. KSH NKI, Budapest, 2002.
- Tóth Pál Péter – Valkovics Emil: Népesedési helyzetünk. KSH NKI Kutatási Jelentések 72. sz. 2003.
- Tóth Pál Péter: A nemzetközi vándormozgalom szerepe a népességfejlődésben. In: Faragó Tamás – Őri Péter (szerk.): Történeti Demográfiai Évkönyv 2001. KSH NKI, Budapest, 2002.
- Varga E. Árpád: Vasile Ghețau előreszámítása Románia nemzetiségeiről (1992-2025). Hítel, XIII. évf. 2000. 7. sz.
- Varga E. Árpád: A romániai magyarság népességcsökkenésének okairól. Néhány demográfiai szempont a 2002. évi népszámlálás előzetes közleményének értékeléséhez. Magyar Kisebbség. Új s. VIII, 2002. 4.
- Veres Valér: Az erdélyi magyarok és a románok közösségi identitása a társadalmi struktúra tükrében. Szociológiai Szemle. 2000. 4.
- Veres Valér: A romániai magyarság létszámcsökkenésének okai a XX. század utolsó negyedében. Korunk, 2002. 2. szám.
- www.nepszamlalas.hu. A 2001. évi (és korábbi) magyarországi népszámlálások eredményeit tartalmazó internetes adatbázis.

Tárgyszó:

Népesség-előreszámítás

**POPULATION PROJECTION OF HUNGARIAN PEOPLE
IN THE CARAPTHIAN BASIN TILL 2021**